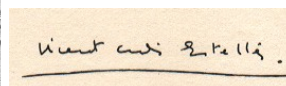

Passejada literària per València seguint "Ací" de VAE

D'Ausiàs March i Joanot Martorell a Estellés

Hora	Itinerari	Textos literaris
8'30	A la cafeteria Bertal de la plaça de la Reina, temps per a la trobada del grup i el desdèjuni. Preu especial per al grup: -cafenet i peça de bolleria (1'50€) -entrepà de pernil o de truita de creïlles i beguda (3'65€)	
9,00	Carrer de Cabillers	"Ací" de Vicent Andrés Estellés <u>Recita:</u> Carmen Ivars (2n A)
9'15	Catedral de València. Tomba d'Ausiàs March	"Ací" de VAE
9,30	Porta romànica de la catedral	Llegenda de les donzelles lleidatanes
9,45	Carrer Cavallers. Palau de Berenguer Mercader	
10'00	Portal de Valldigna Record de la primera impremta de la Península	Lectura del poema "Matinada lletosa amb filferros" de Joan Vinyoli <u>Recita:</u> Jesús Iranzo (2n A)
10'30	Exposició "Tirant lo Blanc i la cavalleria" Centre Cultural del Carme	Lectura dramatitzada (al claustre renaixentista) d'un fragment del Tirant. <u>Lectors:</u> Ana Mont (Carmesina) Òscar Serrano (Tirant)
10,45	Consell Valencià de Cultura Recepció del conseller Jesús Huguet	"No em pren així com al petit vailet" d'Ausiàs March <u>Canta:</u> Marc Mollà Recitació de versos d'Ausiàs March
11'30	Temps per fer un breu esmorzar a la cafeteria del Palau Pineda de la plaça del Carme (a l'entrada, exposició cartells 8 de març)	
12'00	Tribunal de les aigües <u>Guia:</u> Eduard Pérez Lluch (historiador)	
12,30	Església de sant Nicolau	Evocació de Jaume Roig
12,45	Llotja de la seda de València <u>Guia:</u> Eduard Pérez Lluch	
13'15	Centre Octubre de Cultura Contemporània Visita guiada, amb Pepa Alòs: -Llibreria i editorial 3 i 4 -Setmanari <i>El Temps</i> -Centre Carles Salvador -ACPV -Muralla àrab -Terrat amb vistes sobre la ciutat Exposició de Francesc Jarque "Belchite i una llarga postguerra (amb la presència del fotògraf)"	"Camals mullats" (La Gossa Sorda) <u>Canta:</u> Nize <u>Recitació:</u> "L'estampeta" (VAE)
14'00	Fi previst de la passada literària	

LECTORS DE TEXTOS

2n A

Iranzo, Jesús
Serrano, Òscar

2n C

Alabau, Esther
Alvarez, Kristel
Arona, Ester
Bon, Diana
Canet, Xelo
Felipe, Natàlia
Galbis, Cristina
Gonzàlez, Melània
Martínez, Lola
Mont, Ana
Navarro, Maria Isabel

Fotografia: Paula Pérez (2n A), Jordi Romero (2n A), Yavanna Blasco (2n C), Diana Bon (2n C), Consuelo Canet (2n C), Natàlia Felipe (2n C), Gonzàlez, Melània (2n C), Lola Martínez (2n C), Maria Isabel Navarro (2n C), Pallarès, Marina (2n C), Roselló, Sara (2n C)

ACÍ

``Deixant amics e fills plorant entorn''
Ausiàs March

Ací estigué la casa on visqué Ausiàs March.
D'ací el traqueren, mort, amb els peus per davant,
envers la catedral. Carrer de Cabillers,
la Plaça de l'Almoina. Penses els darrers anys
d'Ausiàs March, perplexe amb la vivacitat
dels poetes locals, de l'Horta de València.
Jo sóc aquest que em dic... Es colpejava el pit,
el puny com una pedra, insistint foscament.
I s'en tornava a casa, irritant . en silenci,
barallant l'espigrama ple de dificultats,
unes banalitats del tot insuportables.
Un dia es va morir com es mor tot el món.
Jo sóc aquest que em dic... Agafats de les mans,
vàrem llegir la lápida. I seguïrem, després,
pel carrer de la Mar. Ens atreïa la casa.
I altre dia tornàrem. I hem tornat molts de dies.
Carrer de Cabillers, la Plaça de l'Almoina.
Hem entrar a la Seu; hem vist la sepultura
d'Ausiàs; hem mirat aquell Sant Vicent, vell,
que pintà Jacomart. Tornem algunes voltes.
El carrer de la Mar, el de les Avellanes.
Ací estigué la casa on visqué Ausiàs March.
Ací, de cos present, estigué Ausiàs March.
De cos present. Jo sóc aquest.. Un sagristà
de la Seu em contava com referen el cos
d'Ausiàs, amb fils-ferro, enllaçat trossos d'ossos.
Un migdia de llum exasperada, anàrem
a Beniarjó; collires unes flors en un marge:
les volies deixar en aquelles ruïnes.
Creuàrem en silenci les ruïnes, pensàrem
Ausiàs March allí, l'esclava de cinc mesos,
amb el fill bord creixent-li; retornàrem després
a Gandia; tu duïes les flors a la mà.
En eixir de Gandia les llançares a l'aire,
a l'aire de Gandia i de Tirant lo Blanc.
Jo sóc aquest que em dic... Carrer de Cabillers,
la Plaça de l'Almoina. La teua mà en la meua
com un grapat de terra, arrelats l'un en l'altre.

Vicent Andrés Estellés, *Llibre de meravelles*

La casa d'Ausiàs

Quan vam fer la ruta estellesiana, paràrem davant la façana de la casa on va viure Ausiàs March ("d'ací el traqueren mort, amb els peus per davant"), la casa que visitaven els protagonistes d'"Ací", el poema d'Estellés. Jo ja havia estat en eixa casa, però fins aquell dia desconeixia que aquell lloc tinguera cap significació literària.

Fa alguns anys, passava jo per una d'eixes èpoques de dormir poc, menjar poc i eixir molt, de les quals he tingut no poques en la meua vida. Freqüentava el "Negre", per aquell temps, un grup d'italianes. Una d'elles, amb uns ulls negres d'eixos que et miren una vegada i saps que farà amb tu el que vulga, sempre reia. Tenia la pell molt morena, era prima i tenia una piga prop de la boca. Un dia, en la terrassa, em vaig acostar a la seua taula i li vaig dir que m'abellia prendre'm un café amb ella. Em va respondre que si volia prendre'm un café amb ella, que li ho demanara. Li ho vaig demanar i l'endemà quedàrem al Lisboa. No arribàrem a prendre café, vam anar directament a sa casa. La casa d'Ausiàs. Hi vaig tornar unes altres vegades. Però això és ja una altra història. (FJH, 2010)

Porta romànica de la catedral i tomba d'Ausiàs March

	
<p>Vicent Andrés Estellés i les llores del pati de sant Roc de Burjassot</p>	<p>Tomba d'Ausiàs March a la catedral de València. La làpida de 1950 diu: <i>Jo sóc aquest qui en la mort delit prenc, puix que no tolç la causa per què em ve.</i></p>

	
<p>Porta romànica de la catedral de València (porta del Palau o de l'Almoina)</p>	<p>Detall de les donzelles lleidatanes amb els cavallers amb qui es casen, com a primers repobladors del Regne de València)</p>

Per sota d'aquests caps, figuren en una inscripció els noms dels fundadors legendaris de la ciutat de València: En Pere am(b) Na Maria, sa muller; En Guillem am(b) Na Berenguera, sa muller; En Ramon am(b) Na Dolça, sa muller; En Francesc am(b) Na Ramona, sa muller; En Bernat am(b) Na Floreta, sa

muller; En Bertran am(b) Na Berenguera, sa muller; i En Doménec am(b) Na Ramona, sa muller.

Jacomart

Dic Jacomart i dic fustes, retaules
i dic jardins de molt profunda aroma.
Dic Jacomart i dic carrers de Nàpols
i dic tercets de cossos amantíssims.
Dic Jacomart i dic les cuixes juntes
com unes mans, com exvots d'un amor.
Tirant lo Blanc, tamborinos, migdia,
olor del mar que puja a les terrasses!

Dic Jacomart i la paraula és pia,
ciri cremant de la més dolça cera.
Un santoral que flamejant arriba
a llocs de llum, de pregonia llum sacra.
Oh Jacomart de treballat pinzell,
de trets ocults de cortines tirades,
plegats els fulls, bíblies oblidades!
Dic Jacomart i dic aigua cremant.

Cremeu el jorn, cremeu el jorn, l'espígol,
cremeu les mans, arravatat vertigen.
Oh Jacomart de finestres obertes!
Oh Jacomart de Sant Vicent Ferrer!
Per vós, només, palpita el pètal d'or.
Per vós, només, la música extremada.
Per vós, només, les síl·labes comptades.
Per vós, només, i els vaixells per la mar.

Oh Jacomart olorós d'alqueries,
de llargs camins vorejats de canyars,
dels horitzons oberts a l'esperança!
Oh Jacomart de l'anell perdurable!
El rei N'Alfons us convidava a Nàpols.
Amb dolç accent, amb la passa perduda,
vós recorreu, un per un, els carrers,
vós recorreu el dol i l'alegria.

Dic Jacomart i anomene la gràcia.
Dic Jacomart i anomene les fulles.
Dic Jacomart i anomene les ales.
Dic Jacomart i s'encenen les llànties.
Oh Jacomart de volvetes exactes,
oh Jacomart amb tots els llums encesos,
oh Jacomart, a la vora de la mar.
Per vós, per vós, muralles i miralls.

JACOMART: *Sant Sebastià*, suposat retrat de cos sencer d'Ausiàs March, Xàtiva,

Vicent ANDRÉS ESTELLÉS, *Mural del País Valencià*

col·legiata, c. 1450.	
-----------------------	--

LES DONZELLES LLEIDATANES

De com les donzelles lleidatanes arribaren a València i feren nàixer una mala fi de valencians

A la ciutat de València, l'església més antiga i més gran es diu la Seu. La Seu és tota de pedra bellament treballada, i aquesta seu té un campanar alt i fort —el Miquelet— el cimbori, que l'ompli de claror per dins, i tres portes: la dels Ferros, la dels Apòstols i la de l'Almoina, que també es diu del Palau, i és la més vella de les tres. Al capdamunt d'aquesta porta hi ha catorze caps de pedra: set d'home i set de dona; i una llegenda molt vella explica per què s'hi van esculpir els retrats d'aquells personatges.

El rei Jaume havia vençut els moros de València, i aquests moros havien fugit perquè havien perdut la guerra, i deixaven les cases, els camps i l'aigua, i les muntanyes i els castells, i les séquies i els molins. Tota aquesta riquesa sense amo, el rei Jaume la donava als seus guerrers. Ja no tenien cap guerra a fer: arraconaven l'espasa i es tornaven llauradors, i així naixia un nou país. Era un país una miqueta estrany, un país només a mitges, perquè no hi havia dones, tan sols homes, i això no podia ser: envellirien, moririen i s'acabaria el país (que en aquell temps tan antic era un regne, un regne que es feien a la mida, nou de trinca, acabat d'estrenar, amb un rei i tot que tenien). Es clar que calia donar una solució al problema, i el rei Jaume va enviar a buscar a la ciutat de Lleida set-centes fadrines per casar-les amb els seus súbdits i fer un país normal i que pogués durar. I aquelles i aquells van tenir fills i filles, els quals es van casar i van tornar a fer més fills i filles, que tampoc no van parar de fer-ne, de fills i filles, i així, seguint la mateixa norma, fins avui que quasi no cabem, de tants que en som, els valencians. Els encarregats d'acompanyar aquelles primeres set-centes mares en el seu viatge de Lleida a València van ser set matrimonis amics del rei: els catorze caps de pedra de la porta del Palau.

Aquesta història és una llegenda, i les llegendes no són veritat, però tampoc no són mentida; són la forma amena i senzilla d'explicar un fet semblant.

Víctor DECOFRENS, *Cròniques d'un rei*

El text anterior explica la llegenda de les donzelles lleidatanes, que portà el rei en Jaume per a repoblar el nou regne de València. ¿Què representen els catorze caps de pedra de la porta de la Seu de València?

- Per què eren necessàries tantes dones en aquell moment històric?
- Creus que la llegenda explica l'origen dels valencians? Per què?
- Què és una "llegenda"? Estàs d'acord amb la definició que en dóna l'autor del text? Quina diferència hi ha entre un "conte popular", un "conte literari" i una "llegenda"?

Activitat d'ampliació

Féu un treball de recerca sobre la llegenda de l'engendrament del rei Jaume I, el Conqueridor (1208-1276). Explica la llegenda que Jaume I va ser engendrat gràcies a una astúcia de la seva mare. Pere I el Catòlic havia avorrit la seva muller i es negava a mantenir-hi relacions. Davant el rebuig del seu home, una nit Maria de Montpeller va decidir fer-se passar per una de les amants del seu marit per tal de poder engendrar un fill. Fruit d'aquest estratagema va nàixer el rei Jaume I.

Les teues fonts d'informació seran els textos corresponents de les quatre cròniques. Pots trobar els textos al web següent: www.editorialuoc.com/literaturacatalanamedieval/
<http://www.bibliotecaoberta.com/literaturacatalanamedieval/>

València i el segle d'or de la literatura catalana (segle XV)

Un temps prodigiós

Era difícil eixir al carrer i no entretopar-se amb algú que no tingués un mínim currículum literari, que no anàs o vingués d'escriure les línies o la pàgina de cada dia, ni que fos la plana de sucesos, com la que confegia el capellà d'Alfons el Magnànim, que reportava en el seu dietari els fets quotidians de la capital: les pestes i les inundacions periòdiques, els incendis fortuïts, la crema de llibres i de sodomites, els crims i els robatoris, les execucions públiques i les festes populars; o ni que fossen els versos de certamen com els que composaven aquells notaris, mercaders, metges i capellans, amb algun que altre cavaller, que es reunien de tant en tant per elucidar qui havia escrit en els hores lliures la millor troba o poema a la Mare de Déu ("en llaors de la Verge Maria"); o ni que fossen, almenys, les lletres de batalla que s'intercanviaven iradament i amb molt de soroll uns orgullosos i bel·licosos cavallers, però pobres com les rates, que disputaven per un dot mal pagat o per un termes senyorials mal filats.

L'esplendor literària coincideix amb l'excel·lència artística desplegada en l'arquitectura i en la pintura, en la concreció i irradiació del gòtic internacional, nascut de la fecunda combinació entre la tradició flamenca i la italiana. I totes dues esplendors, la literària i l'artística, són al seu torn l'expressió de la prosperitat i el dinamisme en el terreny econòmic, social i polític, en un moment en què València era un gran port mediterrani, escala obligada en les rutes que unien les ciutats del nord d'Itàlia amb les del nord-oest d'Europa (...).

Però tota aquesta efervescència econòmica va ser capitalitzada substancialment pels mercaders i els ciutadans, que s'enriquien en els negocis i es reservaven el govern de la ciutat, mentre els cavallers escrivien versos, malvien de les seues rendes o partien cap a Itàlia en busca de guany i d'uns ingressos decents.

El País Valencià no era una país de grans senyors i grans Estats feudals i, llevat dels dominis de l'ordre de Montesa, la resta de senyories a penes superaven l'escarransida superfície d'un castell, una torre o una alqueria, amb uns pocs centenars d'hectàrees de terra cultivable i unes quantes desenes de vassalls per a treballar-les.

Beniarjó, la minúscula senyoria d'Ausiàs March, ni tan sols arribava als tres quilòmetres quadrats. I d'unes bases territorials tan minses, els senyors no podien esperar uns ingressos suficients (...). Alguns feien carrera a l'ombra de la monarquia o de l'Església, com els Borja, que culminaren l'ascensió del llinatge amb la tiara papal i el ducat de Gandia. I altres com Ausiàs March i el seu cunyat Joanot Martorell, menjats pels deutes i els plets, es consumien en la nostàlgia dels temps passats i la consideració amarga del

present, mentre ens deixaven, a manera de testimoni i de testament d'una època que s'acabava, dos colossals monuments literaris en prosa i en vers.

Antoni FURIÓ, *Levante*, 14-11-1997

Una nova poesia: el *dolce stil nuovo*

La **literatura italiana del trescents** suposa una forta renovació de temes i tractaments literaris que en poesia arranca amb l'anomenat *Dolce stil nuovo*, poesia de lloança a la dama d'elaborada musicalitat. Els autors més universals són Dante, Bocaccio i Petrarca.

L'obra mestra de **Dante Alighieri** (1265-1321) és la *Divina Comèdia*, la més gegantesca al·legoria medieval, plena d'elements simbòlics, biogràfics, sentimentals, científics i hitòrics. Beatriu, la dama dels seus amors és dona i símbol, la dama que no pot nomenar-se.

Giovanni Boccaccio (1313-1375), humanista i home del poble, conegut autor del *Decameró* (conjunt de cent contes que recullen temes populars que circulaven per tota Europa), tingué també en una dona, Maria ("la Fiammeta"), la seua font d'inspiració.

Francesco Petrarca (1304-1374), fou el primer dels humanistes del seu temps, erudit i investigador, apassionat per la cultura greco-llatina. Enamorat de Laura, objecte dels seus desitjos, imatge de la bellesa perfecta i a qui estimarà després de morta. És el primer gran cantor del dolor d'amar i de viure. El seu *Cançoner* és la recopilació de la seua lírica. La seua influència (el "petrarquisme") arriba a Ausiàs March, i al portugués Sa Miranda, a Garcilaso de la Vega, Boscà, Herrera i tants altres en el segle XVI, fins Ronsard i els poetes de la Pléyade, a França i fins i tot èpoques posteriors.

Tan gentil i tan honesta pareix

Tan gentil i tan honesta pareix
la dona meua quan em saluda,
que tota llengua, tremolant, esdevé muda,
i els ulls no s'atreveixen a mirar.

Ella se'n va, sentint-se lloar,
benignament d'humilitat vestida
sembla que siga una cosa vinguda
del cel a la terra com miracle.

Es mostra tan cortés a qui la mira,
que dels ulls al cor porta dolçor,
que no pot comprendre qui no la prova:

i sembla que del seu rostre isca
un esperit suau, ple d'amor,
que va dient-li a l'ànima: "Sospira"

Dante Alighieri

La dolor d'allunyar-se de Laura

Em vaig girant enrere a cada pas,
cansat del cos, que porte amb tanta pena,
i llavors prenc aquest confort que em mana
el vostre oreig, i avance i dic: "Ai las!".

Pense després com deixe els béns joiosos,
El camí llarg i el viure meu tot curt,
i ature els peus somort i, pres d'un surt,
acale fins a terra els ulls plorosos.

Sovint m'assalta un dubte entre els laments:
"Aquests membres del cos, fent-se llunyans
de l'esperit, com viuran més", demana.

Però em respon l'Amor: "¿No penses gens
que això és un privilegi dels amants
Que són exempts de tota llei humana?"

Francesco Petrarca

La lírica dels segles XIV i XV

Una vegada clausurada la literatura trobadoresca hi ha dos segles de poesia caracteritzada per una **continuitat** del model literari trobadoresc i per un **procés de "desprovençalització"** de llengua que culminarà amb l'aparició de la personal poesia d'Ausiàs March.

La continuïtat ve representada per l'establiment de certàmens poètics que ordena tant el rei Joan I (1393) com Martí l'Humà (1398 i 1399). Les novetats poètiques provenen d'Itàlia, dels autors del *Dolce stil nuovo* que en el tema de l'amor cortès oposen a la senyora dels trobadors (noble per la sang) la *dona angelicata* (noble pel cor).

Poetes destacats del segle XIV són **Jaume March** (1334-1410), **Pere March** (1336-1413), oncle i pare d'Ausiàs March respectivament, **Gilabert de Pròixita** (+1405), **Andreu Febrer** (+1444) i molt especialment **Jordi de Sant Jordi** (fi s. XIV-1425), poeta cortesà i militar, que connecta l'antiga poesia trobadoresca i la moderna poesia italiana, amb l'obra del seu contemporani Ausiàs March. A l'estrofa següent, pots llegir com la passió de l'amor està gravada, encara que el poeta siga mort, sota el front, és a dir al cervell, i no al cor, com escrivien els trobadors, una idea moderna que prové de Petrarca.

Jus lo front port vostra bella semblança de què mon cors nit e jorn fa gran festa, que remirant la molt bella figura de vostra faç m'és romasa l'empremta que ja per mort no se'n partrà la forma; ans quan serai del tot fores d'est segle cells qui lo cors portaran al sepulcre sobre ma faç veuran lo vostre signe.	<i>Sota del front porte la vostra bella semblança per la qual cosa faig gran festa nit i dia, perquè contemplant la molt bella figura, m'ha quedat l'empremta de la vostra faç, de tal manera que encara que em muira no se me n'anirà la imatge, encara quan seré del tot fora d'aquest segle, aquells qui portaran el cos al sepulcre, veuran el vostre signe sobre la meua faç.</i>
Jordi de Sant Jordi	(versió moderna)

Ausiàs March

El més profund i important poeta del segle XV és **Ausiàs March**. Nascut probablement el 1400 a Gandia, participa en les campanyes militars de Sardenya i Tunis, al costat de Jordi de Sant Jordi. A partir de 1425, tindrà el càrrec de falconer reial i administrerà justícia al senyoriu de Beniarjó on començarà l'escriptura dels seus prop de deu mil versos, en llunyà contacte amb la cort del seu rei, Alfons el Magnànim, que residia a Nàpols. Es casarà amb Isabel Martorell (germana de l'autor del *Tirant lo Blanc*) el 1439 i, després d'enviudar, amb Joana Escorna el 1443. L'any 1450 es trasllada a València. Morí el 1459, deixant 4 fills il·legítims.

Classificació de l'obra d'Ausiàs March

L'obra de March comprén 128 composicions. Es divideixen en:

- **Cants d'amor**, conjunt de poemes de temàtica amorosa, agrupats en funció del "senyal" o pseudònim de la dama: "Plena de seny" (19 poemes), "Llir entre cards" (35 poemes), "Amor, amor" (12 poemes), "Mon darrer bé" (2 poemes) i "Oh folla amor" (10 poemes).
- **Cants de mort**, sis cants on es lamenta per la mort d'algú a qui estimà.
- **Cant espiritual**, apel·lació del poeta a Déu

- Un ***poema de circumstàncies*** dedicat al rei, a qui sol·licita que li regale un falcó...

Consideració de la dama

Ausiàs March considera la dama simplement com a dona: amb virtuts i vicis, amb fermesa i debilitat, capaç de pecar i de fer pecar el poeta. No és una dama feudal ni tampoc la dama "angelicata". La seua actitud cap a ella va de la mitificació (fent elogi de la bellesa física i les qualitats morals) a l'antifeminisme (la dama és indigna del seu amor per l'escassetat del seu enteniment).

Una poesia en primera persona

Ausiàs March fou un dels primers escriptors europeus que escrigué de la seua vida en la seua obra. Però no la seua vida de cavaller i de petit senyor feudal sinó la seua vida interior. Poques vegades es refereix a persones i situacions concretes (sobretot en els seus *Cants de mort* dedicats a la seua esposa). En els deu mil versos de la seua mostren el jo del poeta, com si fora el centre del món. El poeta exhibeix sense vergonya els seus fantasmes, els seus ressentiments i el seus sentiments amorosos.

Els recursos poètics emprats per March mostren la necessitat d'expressar en primera persona els seus sentiments:

- **Comparacions**, que aprofitens per a explicar la intimitat del poeta, són llargues i estan plenes de **metàfores** marineres, amb protagonistes tarats, que pateixen, condemnats a mort, lladres, malalts, etc. ("Així com cell qui en lo somni es delita...")
- **Antítesis**: que mostren el seu conflicte interior ("Amic de plor e desamic de riure")
- **Hipèrbole del jo poètic**: es proclama primer entre els amadors, ningú no ha sofrit tant ("Callen aquells que d'amor han parlat...").

Si lliges atentament el poema 81 d'Ausiàs March, trobaràs algunes de les constants de la poesia d'Ausiàs March. Un poema que s'obre amb una comparació de la seua situació personal d'amor no correspost amb la imatge d'un naufrag, que funciona també com a hipèrbole dels seus sentiments, i que acaba amb la confessió dels seus sentiments personals. En concret, distingim tres nuclis argumentals,

- Un naufrag veu la terra pròxima però no hi arriba per la seua mala sort.
- Ausiàs March ("Jo") veu la dama ("Vos") que podria salvar els seus mals.
- Com no pot complir els seus desitjos cap a ella anirà pel món cantant el seu orgull.

Així com cell

Així com aquell qui es veu prop de la mort,
corrent mal temps, perillat en la mar,
i veu lo lloc on es pot restaurar
i no hi ateny per sa malvada sort,
em pren a mi, qui vaig afanys passant,
i veig a vós, bastant mos mals delir.
Desesperat de mos desigs complir,
aniré pel món vostre orgull recitant.
(Adaptació).

Tres poemes d'Ausiàs March

[LXVIII]

No em pren així com al petit vailet
qui va cercant senyor qui festa el faça
tenint-lo cald en lo temps de la glaça
e fresc, d'estiu, com la calor se met,
preant molt poc la valor del senyor
e concebent desalt de sa manera,
veent molt clar que té mala carrera
de canviar son estat en major.

Jo son aquell qui en lo temps de tempesta,
quan les més gents festegen prop los focs
e pusc haver ab ells los propis jocs,
vaig sobre neu, descalç, ab nua testa,
servint senyor qui jamés fon vassall
ne el venc esment de fer mai homenatge
e en tot lleig fet hagué lo cor salvatge:
solament diu que bon guardó no em fall.

Plena de seny, lleigs desigs de mi tall:
herbes no es fan males en mon ribatge.
Sia entès com dins en mon coratge
los pensaments no em devallen avall.

Comentari:

El comportament d'un xiquet que abandona els béns que té per aconseguir una més alta fortuna i que, quan els ha deixat, s'adona que no té ni una cosa ni l'altra li serveix per aplicar-ho a la situació de la seua dama, a la qual serveix com un senyor feudal que mai no ha estat vassall i que dona premi (guardó) al bon comportament però que té el "cor salvatge" si descobreix la infidelitat.

En conseqüència, el poeta afirma en la tornada la seua fidelitat a "Plena de seny" amb referències a un amor desproveït de males herbes i de desitjos sensuals.

[LXXXI]

Així com cell qui es veu prop de la mort,
corrent mal temps, perillant en la mar,
e veu lo lloc on se pot restaurar
e no hi ateny per sa malvada sort,
ne pren a me, qui vaig afanys passant
e veig a vós, bastant mos mals delir:
desesperat de mos desigs complir,
iré pel món vostre ergull recitant.

Comentari de Robert Archer:

Plany de la falta de compassió de la dama davant els sofriments del poeta. Les metàfores que comprèn el símil, tot i que siguin purament tradicionals, són combinades per crear una impressionant allegoria de la situació particular del poeta. La dona s'identifica amb «lo lloc on se pot restaurar», és a dir el «bon port» pel qual freqüentment s'assenyalava la dama en la poesia trobadoresca; el «mal temps» i el seu perill representen la sofrença amorosa en el mar que és l'amor mateix.

[XXIX]

Sí com lo taur se'n va fuit pel desert
quan és sobrat per son semblant qui el força
ne torna mai fins ha cobrada força
per destruir aquell qui l'ha desert,
tot enaixí em cové llunyar de vós,
car vostre gest mon esforç ha confús:
no tornaré fins del tot haja fus
la gran paor qui em tol ser delitós.

Comentari de Robert Archer:

El nivell de sentit més obvi d'aquest poema és el de la tímida convencional de l'amador cortès. La vista de la dama amada l'ha confós, i ha d'allunyar-se'n fins a trobar de nou el coratge per dirigir-li la paraula. Però, la imatge del brau no és gens innocent. Aquelles banyes fàl·liques implícites i la ferocitat venjativa de l'animal que tornarà per *destruir* l'altre van creant, dessota del ritualisme del festeig cortès, l'obscura amenaça de la venjança sexual. És precisament aquesta contradicció entre el discurs poètic visible i el missatge amagat la que dóna un vigor intens al poema. El símil resumeix

un passatge molt més extens a *Les Geòrgiques* (III, 219-236) on Virgili descriu la rivalitat de dos braus, per una *formosa iuvenca*.

Recitacions d'Ausiàs March Palau de Forcalló (1864) Seu del Consell Valencià de Cultura

	Amor, Amor, un hàbit m'he tallat de vostre drap, vestint-me l'espírit: en lo vestir, ample molt l'he sentit, e fort estret, quan sobre mi és posat. (72)
<i>Melània</i>	Jo tem la mort per no ser-vos absent, per què Amor per mort és anul·lat (46)
<i>Yolanda</i>	Tot nuu me trob, vestit de grossa manta; ma voluntat, amor la té-en penyora (LXIV)
<i>Carmen</i>	Un sabor d'agre e dolç amor llança que lo meu gust departir-les no sap (XIX)
<i>Jesús</i>	Cervo ferit no desitja la font aitant com jo ésser a vós present (LXXXIX)
<i>Òscar</i>	Plagués a Déu que mon pensar fos mort, e que passàs ma vida en durment! (I)
<i>Kristel</i>	Plena de seny, donau-me una crosta del vostre pa, que em lleve l'amargor
<i>Diana</i>	Llir entre cards, dins mi porte un forn coent un pa d'una dolça sabor (X)
<i>Nize</i>	Llir entre carts, vós sabeu e jo sé que-és pot bé fer hom morir per amor; creure de mi, que sóc en tal dolor, no fareu molt que hi doneu plena fe. (XIII)

Palau de Berenguer Mercader al carrer de Cavallers

A València hi ha un carrer
que té geranis i ombres,
humitats i tenebrors
saliva i enteniment.
Si voleu saber quin és:
el carrer dels Cavallers.

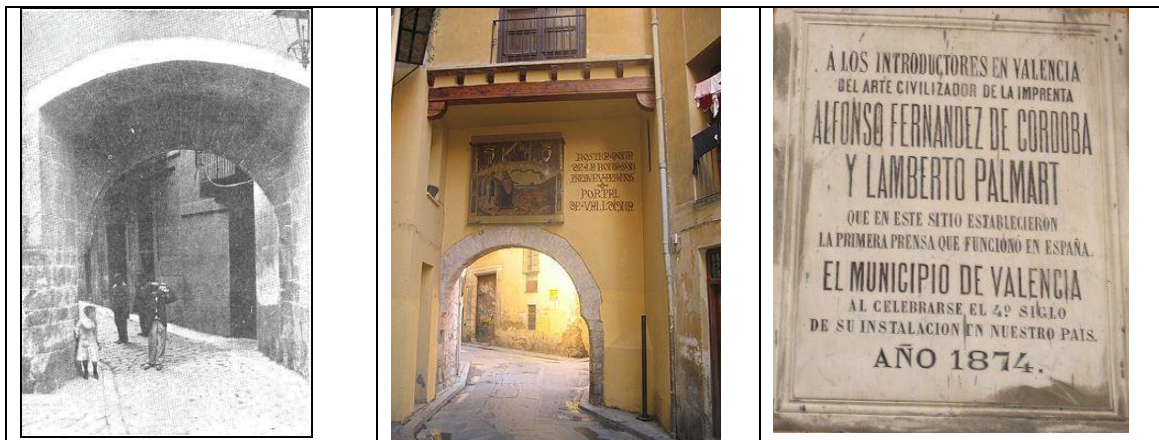
MARIA DEL MAR BONET, "Alenar"

Escenari de tertúlies literàries on hi participaren Martorell i March, entre d'altres.

Joan Roís de Corella (1435-1497) escrigué el *Parlament en casa de Berenguer Mercader*, una obra que descriu una vetlada literària entre personatges reals de la ciutat de València, els quals han de contar una història amorosa de la mitologia clàssica

El Portal de la Valldigna

El Portal de la Valldigna és un portal del 1400 que separava la ciutat cristiana de la moreria de València. Es troba al barri del Carme, dins el districte de Ciutat Vella. És un portal sense porta, que pren el nom del Monestir de la Valldigna (Simat de la Valldigna), la casa de l'abat del qual es trobava davant del portal.

Oberta sobre la pròpia muralla àrab del segle XI en l'any 1400, era la porta d'accés a la moreria. És un arc de mig punt, de carreu, amb un lleuger avanç en les impostes. Fou restaurat en 1965.

En el portal hi ha una reproducció del retaule original que allí va existir, dedicat a la Mare de Déu i que fou col·locat l'any 1589. El retaule representa al rei Jaume el Just en l'acte de fundació del monestir de la Valldigna, que va atorgar a l'abat de Santes Creus, amb una inscripció que acompanya a la imatge i que diu "Aquesta vall per a la vostra causa".

En la seua part superior hi ha la representació de la Mare de Déu amb els escuts de la ciutat de València i del monestir de la Valldigna. Es tracta d'un retaule dels anys 60 del segle XX, junt al qual hi ha una inscripció que diu "Nostra Dona de la Bona Son, Pregueu per nós, Portal de Valldigna".

Junt al portal es va instal·lar la primera impremta del Regne de València i de la Península Ibèrica, per part del mestre impressor Lambert Palmart, en la qual l'any 1474 es va imprimir el primer llibre a la Península Ibèrica, escrit en valencià: Les obres o trobes davall scrites les quals tracten de lahors de la sacratissima Verge Maria (*Trobes en Llaors de la Verge Maria*). Una placa commemorativa, de 1874, ens ho recorda.

També, junt amb el portal va tindre lloc el succés viscut per Fra Joan Gilabert Jofré, interposant-se a l'acaçament i apedregament d'un dement, després del qual i canviant el seu sermó quaresmal, va propiciar el que el 9 d'abril de 1409 es posaren els fonaments del primer manicomi del món que es deia Hospital dels Folls i dels Ignocents.

Somnis infames

Martí Domínguez

«Habita tus sueños» diu un rètol col·locat al costat del nou palau de congressos, a la pista d'Ademús. L'especulació ja ha arribat als terrenys colindants amb aquell monstuós hangar d'avions que alguns anomenen Palau. Fins fa molt poc allò era horta, i encara recorde el llaurador, amb l'haca fent solcs euclidians, una meravella de segles de pausada evolució amb la terra. Evidentment, alguns objectareu que això són ensonyacions romàntiques, vagaroses, que no condueixen enlloc. Però no puc acceptar que, amb el recolzament municipal, no sols es destruesca impunement l'horta valenciana, sinó que alhora a la indecent creació de la cobdícia humana se la titlle de «sueño». El meu somni és, en tot cas, molt diferent. Seria, per exemple, tindre un barri històric, real i factible, que poguera mostrar orgullós i satisfet als estrangers que ens visiten. Un carrer de Cavallers que justificara la solemnitat del seu nom —hi ha cosa més lluny que el Fox-Congo!— i un Portall de la Valldigna digne i lluit, que no estiguera apestós de mosques, excrements i litrons. Cada vegada que junt al Portall de la Valldigna mostre la casa on va estar situada la primera impremta, se'm cau l'ànima als peus per la poca estima que senten els valencians pel seu patrimoni. I cada vegada que ensenye el Portall, amb la seua graciosa pintura mural, haig d'evitar la roba estesa dels seus habitants, que per les dimensions de les bragues i calçotets intuesc de la família dels paquiderms. Ja sé que aquesta ciutat no té un interès real per la seua història, però posats a somniar, voldria un ajuntament que homenatjara Enric Valor, un Hemisfèric que tinguera en valencià alguna cosa més que el nom, un Jardí Botànic ampliat i un Museu Valencià d'Història Natural, una ciutat que protegira El Pouet i les alqueries valencianes... Somnis impossibles, cert. Però «habita tus sueños» diuen els infames! Somniem doncs!

El País, 27-04-1998

MATINADA LLETOSA AMB FILFERROS

De qui seran aquestes
bragues descolorides, sola peça
de roba en els filferros del balcó
d'un casinyot, cruixint al vent
de matinada, sota la lletosa
claror d'absenta?

Quina dona al llit
està per desvetllar-se abandonada
de tot i se les posarà
després de mal rentar-se?

Passarem pel Born
a trenc de dia. Famolencs, prendrem
ous amb pernil, beurem vi negre, sec.
Venim del fred, que tot és fred i fosc.
Aprofitem les mans
per a tocar, palpem-nos tot el cos,
mesclem-nos, amortem el fred
i prosseguim.

Joan VINYOLI, *Tot és ara i res* (1970)

Una exposició rememora a València les gestes de l'autor de 'Tirant lo Blanc'
Les aventures de l'ardit cavaller Joan Martorell
 "Joanot Martorell i la tardor de la Cavalleria", del Centre del Carme de València,
 recorre els escenaris que van inspirar el cavaller valencià

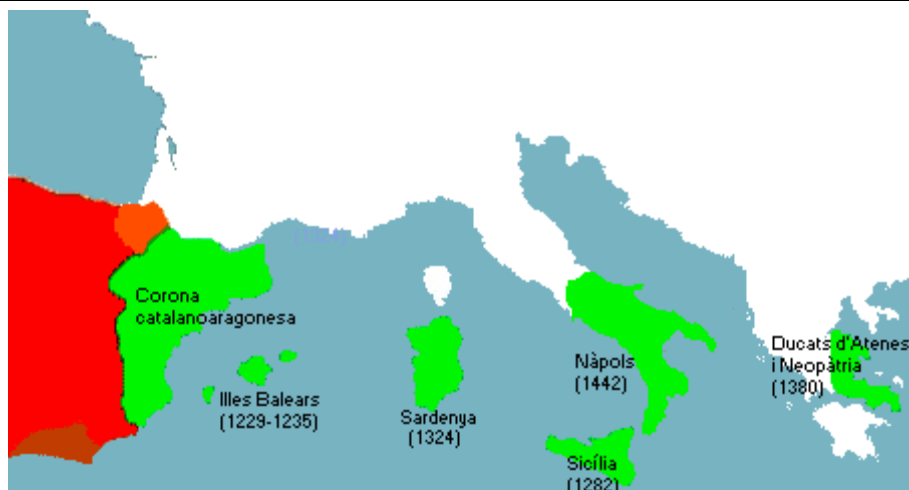
Cervantes admirava l'obra de Joanot Martorell, *Tirant lo Blanc*: "Pel seu estil és el millor llibre de tots els temps". Martorell, però, no va imaginar les aventures del seu Tirant assegut tranquil·lament en una cadira. Com el protagonista del seu llibre, també va ser un cavaller. Potser no va ser ni tan heroi ni tan seductor com en Tirant, però com el personatge, va viure intensament. Va participar en l'intent de la Corona d'Aragó de conquerir Nàpols; va gaudir dels luxes de la cort de Westminster a Anglaterra, on va desafiar el seu cosí Joan de Monpalau, que no havia complert la seva promesa de casar-se amb la seva germana Damiata (al final, però, els dos cavallers no es van arribar a batre en duel); va viatjar per les principals corts europees; va viure la caiguda de Constantinoble i també va ser testimoni de la fi d'una època.

A l'exposició del Centre del Carme de València, fins i tot es pot veure l'escenificació del duel entre cosins, que mai es va arribar a produir, l'espasa del rei d'Hongria i una armadura de 1450, confeccionada pel mateix artesà a qui Martorell va encarregar la seva. A les sales dedicades a la cort napolitana, hi ha un tapís del Museo Catedralicio de Zamora, de la sèrie Guerra de Troia, el qual, segons el comissari de l'exposició, Eduard Mira, amaga la visió que tenia Occident d'Orient.

El museu ha aconseguit reunir 132 obres de 23 entitats de diferents museus europeus, i l'exposició es podrà veure fins al març. El 4 de gener es celebrarà un "duel de cavallers" al claustre renaixentista del Centre del Carme.

En què ens podem fixar:

- plànol de la València del Tirant i de les possessions valencianes de Martorell
- imatges de Nàpols al segle XV
- impremta de l'època que es va imprimir el *Tirant lo Blanc*
- elements de la cavalleria
- pintures de Jacomart

Expansió mediterrània de la corona catalanoaragonesa al llarg dels segles XIII, XIV i XV

La Tabola Strozzi, Nàpols, Museu i Galeria Nazionali di Capodimonte

La ciutat de Nàpols al segle XV.

Imatge pintada entre 1472 i 1473. Il·lustra l'entrada triomfal de l'armada catalanoaragonesa després de la victòria naval a Ischia, contra Giovanni d'Anjú el 12 de juliol de 1465.

Chrétien de Troyes i els orígens de la novel·la

Chrétien de Troyes, un escriptor del Nord de França que va elaborar la seva obra entre 1160 i 1190, és l'autor de les primeres novel·les aparegudes en llengua romànica, que s'escrivien en vers, en noves rimades (*Erec*, *El cavaller de la carreta*, *El conte del Graal*, etc.).

Les seues obres segueixen una estructura semblant: hi ha sempre la recerca per part d'un cavaller errant (en busca d'aventures) d'una dama (que ha estat raptada per un ésser de l'altre món) o d'un objecte desaparegut i de gran valor. El cavaller, valent i lleial, ha de superar una sèrie d'aventures per a perfeccionar-se com a cavaller i aconseguir els seus objectius. Les aventures guerreres es complementen amb una trama amorosa.

Aleshores la donzella crida de bell nou des de la finestra:

—iAh! ¿Quina cosa et passa Lancelot, que combats de forma tan forassenyada, llançant els teus colps cap enrere, batent-te per l'esquena? ¡Gira't perquè estigues de cara i veges la torre sense parar, perquè val la pena el fer-ho!

Lancelot considera allò que havia fet com un deshonor i una vergonya. Sabia, en efecte, que havia dut durant massa temps la pitjor part. Tots ho van poder veure. Llavors salta cap enrere, donant la cara a Meleagant, i el col·loca per força entre la torre i ell. Meleagant feia grans esforços per situar-se de nou a l'altre costat. Però, Lancelot es llança sobre ell i el colpeja amb l'escut amb tan gran força, que el va fer trontollar diverses vegades. ¡La força i el valor creixien en Lancelot! Amor li proporcionava una gran ajuda. Mai no havia odiat tant a ningú com amb qui ara lluitava. Mai de la vida Meleagant troba ni conegué un cavaller tan valeros. Ningú no l'havia humiliat així. Gustosament s'allunyava d'ell, l'esquivava i el resistia de la millor manera que li era possible. Lancelot no l'amenaçava, però a estocades i colps, el llançava cap a la torre en la finestra de la qual estava la reina. Ella havia encès la flama al seu cos. I aquesta flama li avivava fins a tal extrem el seu ardor contra Meleagant, que el duia i l'acaçava per on li venia de gust. Com si fóra un cec o com un fugitiu el passejava.

Chrétien de TROYES, *El cavaller de la carreta*

La matèria de Bretanya

Per a crear les seues obres, Chrétien de Troyes s'inspira en relats i contes folklòrics, que circulaven oralment en el seu temps, especialment en contes de tradició celta que constituïen el que s'anomena **matèria de Bretanya**.

En concret, són narracions en vers del segle XII protagonitzades per un cavaller errant i ambientades o bé a la Gran Bretanya o a la Bretanya francesa. Formen part del que es coneix com el "**cicle artúric**", ja que les aventures cavalleresques i amoroses tenen lloc a la cort del mític rei Artús.

Els llibres de cavalleries

Les obres de Chrétien de Troyes (i les dels seus imitadors i continuadors) estan plenes d'històries de boscos salvatges, habitats per personatges malvats, per bèsties que prenen rostre humà, per naus que naveguen soles, per castells amagats darrere de la boira, que apareixen i desapareixen als ulls dels cavallers, per estranys enginys que provoquen pluges de llances i fletxes, que el cavaller errant haurà d'esquivar. És a dir, per tots els ingredients que tenen els **llibres de cavalleries** i que rebutjaren les novel·les cavalleresques del segle XV.

La *Faula* de Guillem de Torrella

Guillem de Torroella, mallorquí, escriu *La Faula* entre 1370-75, un conjunt de 1269 versos versos escrits amb la tècnica de les noves rimades, que eren versos octosíl·labs en un nombre indeterminat, de rima apariada (a,a,b,b,c,c,...) "Noves" dóna nom a novel·la i "rimada" dóna lloc a poesia; per tant, la de noves rimades era la tècnica narrativa d'aquell moment. En noves rimades hi està escrit tot el referent a la Matèria de Bretanya.

La Faula conta la història, en primera persona, de l'arribada de Guillem a l'illa Encantada sobre una balena i guiat per un papagai. Hi apareix la fada Morgana (germanastra del rei artús). Al final, després d'emocionants aventures, Guillem agafa Excalibur amb les seves mans.

Les novel·les cavalleresques

Les novel·les cavalleresques del segle XV (entre les quals es troben el *Tirant lo Blanc* i el *Curial e Güelfa*) presenten unes característiques ben diferents als antics llibres de cavalleries:

- els herois tenen virtuts i capacitats humanes
- desapareixen els elements meravellosos ni fantàstics
- els escenaris on passen els esdeveniments són reals
- el temps narratiu és proper a qui llegeix
- apareixen personatges reals, coneguts dels lectors
- hi ha episodis històrics que tothom pot recordar (per exemple, la caiguda de Constantinoble en mans dels turcs, que es va produir el 29 de maig de 1453).

Curial e Güelfa és una novel·la anònima, escrita entre el 1435 i el 1462, que narra les aventures amoroses i guerreres de Curial, un jove de poca fortuna que arriba a ser un gran cavaller gràcies a la protecció que rep de la Güelfa, la germana viuda del marquès de Montferrat (a Itàlia), a la cort del qual viu Curial. La Güelfa s'enamora de Curial, però ell no li correspon. Curial triomfa com a cavaller, té alguna aventura amorosa, i és abandonat per la Güelfa, que n'està gelosa. Passa uns anys de mala fortuna i viu captiu al nord d'Àfrica. Al final, Curial retorna a casa, penedit, i la novel·la acaba amb el casament de la Güelfa i Curial.

Joanot Martorell, autor del *Tirant lo Blanc*

Martorell, un cavaller errant

A la segona meitat del xv la figura del cavaller errant, absolutament abocat a la pràctica i a la defensa de les virtuts i dels grans ideals nobles, que tres segles enrera havia forjat Chrétien de Troyes, era un personatge real. Els camins i les corts de la Corona d'Aragó, com els de tot Europa, es trobaven poblats per cavallers errants- a la recerca d'aventures. Fins i tot podem considerar el mateix Joanot Martorell un més d'aquests personatges, podrits de literatura, desitjosos d'entrar ràpidament en combat amb els seus adversaris.

Joanot Martorell va nàixer a Gandia vers l'any 1414 en el si d'una família de la noblesa valenciana. Va esdevenir cavaller l'any 1433. Orgullós i bregós, des de ben jove va participar en diversos desafiaments cavallerescos (va intercanviar lletres de batalla a ultrança amb quatre cavallers) relacionats amb afers econòmics i d'honor (entre 1437 i 1445 va mantenir un enfrontament amb el seu cosí Joan de Monpalau, que havia incomplert la promesa de casament amb la seua germana Damiata). Viatjà per diverses ciutats europees (Londres, Lisboa, Nàpols...) i es dedicà a l'administració del seu patrimoni. Morí el 1468.

El *Tirant lo Blanc*, qualificat per Cervantes com "el mejor libro del mundo", és la millor novel·la valenciana de tots els temps. Fou començada per Joanot Martorell el 1460, i la tenia molt avançada en morir el 1468; aleshores passà a mans de Martí Joan de Galba, que intervingué en els darrers capítols i la féu imprimir a València el 1490.

Tirant al Quixot

¡Válame Dios! -dijo el cura, dando una gran voz- ¡Que aquí está Tirante el Blanco! Dádmele acá, compadre; que hago cuenta que he hallado en él un tesoro de contento y una mina de pasatiempos. Aquí está don Quirieleisón de Montalbán, valeroso caballero, y su hermano Tomás de Montalbán, y el caballero Fonseca, con la batalla que el valiente de Tirante hizo con el afano, y las agudezas de la doncella Placerdemivida, con los amores y embustes de la viuda Reposada, y la señora Emperatriz, enamorada de Hipólito, su escudero. Dígoos verdad, señor compadre, que, por su estilo, es éste el mejor libro del mundo; aquí comen los caballeros, y duermen y mueren en sus camas, y hacen testamento antes de su muerte, con estas cosas de que todos los demás libros deste género carecen.

Miguel de CERVANTES, *Don Quijote de la Mancha*

***Tirant lo Blanc*: una "novel·la total"**

Tirant lo Blanc és una novel·la cavalleresca que narra les aventures d'armes i d'amor del seu protagonista, en Tirant, al servei d'un bell ideal: alliberar l'Imperi Grec, Constantinoble, del setge dels turcs. El *Tirant lo Blanc* és qualificada com una "novel·la total" que engloba tots els gèneres i tots els temes que poden tenir un munt de novel·les juntes (cavalleria, humor, amor, versemblança, realitat, esperit militar, erotisme, psicologia, etc.).

Argument i estructura

La novel·la s'inicia amb les aventures del cavaller ermità Guillem de Varoic, el qual rep la visita de Tirant, que es dirigeix a un torneig amb motiu de les noces del rei d'Anglaterra. Alliberat per l'ermità sobre la cavalleria, Tirant marxa amb els seus acompanyants a França, Sicília i Rodes, on Tirant arriba a ser cap dels exèrcits bizantins. Després d'una sèrie d'aventures al nord d'Àfrica, torna a Constantinoble on es casa amb la filla de l'emperador, la princesa Carmesina, i és nomenat Cèsar de l'Imperi. El matrimoni mor poc després; Tirant víctima d'una malaltia i Carmesina a causa del dolor per la mort del seu marit.

Tirant és una novel·la que està formada per 487 capítols, que els podem estructurar així:

- 1ª part: Tirant a Anglaterra (capítols 1-97).
- 2ª part: Tirant a Sicília i a l'illa de Rodes (c. 98-114).
- 3ª part: Tirant a Constantinoble (c. 115-296).
- 4ª part: Tirant al nord d'Àfrica (c. 297-407).
- 5ª part: Tirant torna a l'Imperi Grec (c. 408-487).

Entre l'amor i la guerra

Al *Tirant* trobem descrites, amb detallisme, moltes escenes militars:

Tirant, veient-se prop de la mort per la molta sang que perdia, es va acostar tant com va poder a l'altre i amb la punta de la coltellina el va ferir a la mamella esquerra, dret al cor; i el senyor de Vileserves li va donar una gran coltellada al cap que li va fer perdre la vista i Tirant va caure a terra esmorteït. I si el francès s'hagués pogut sostenir, en aquell moment l'hauria pogut matar; tanmateix el francès va caure immediatament mort.

Com és costum, hi ha també temps per a l'enamorament:

Mentre parlava l'emperador, les orelles de Tirant l'escoltaven, però els seus ulls contemplaven la gran bellesa de la Infanta Carmesina qui, a causa de la calor tan gran que feia perquè temen les finestres tancades, estava mig descordada i mostrava els seus pits que eren com dos cristallines pomes del paradís. Per allí entraren els ulls de Tirant i ja no trobaren la porta per on eixir, i quedaren empresonats per sempre més fans que la mort dels dos els va separar.

Unes escenes amoroses que s'extenen també a altres personatges: Diafebus i Estefania, l'emperadriu i Hipòlit, l'emperador i les donzelles del palau, el príncep Felip amb Ricomana, i les extraordinàries col·laboracions de Plaerdemavida i la Viuda Reposada.

***Tirant lo Blanc*: la primera novel·la moderna**

Les aportacions innovadores que fan del *Tirant* la primera novella moderna són:

- La **versemblança**. La novella està presidida per un notori afany verista. Els episodis meravellosos i fantàstics són escassos.
- L'**historicisme**. Es mesclen fets i personatges reals amb uns altres de ficció.
- La **descripció de costums socials**. La novel·la és tot un tractat sobre usos i costums del segle xv.
- L'**amor i l'erotisme**. L'amor és tractat de manera variada i molt lliure.
- L'**humor**. L'efecte còmic impregna moltes escenes de la novella.
- La **descripció de la psicologia dels personatges**. L'autor descriu els personatges objectivament i de forma gradual, per mitjà dels seus comportaments o diàlegs.

La llengua del *Tirant*

A la novel·la trobem des del llenguatge greu i seriós de les escenes cavalleresques i militars, fins al fresc, viu i intencionat dels episodis més humorístics o eròtics.

En els fragments d'estil retòric, culte i solemne (que solen coincidir amb parlaments llargs de personatges, lamentacions en veu alta, exhortacions a la batalla...) Martorell segueix els cànons d'una moda literària de

la seua època. És el que s'anomena "valenciana prosa". Al costat d'aquest estil retòric, trobem un llenguatge viu, curt, espontani, col·loquial. Sovint correspon a diàlegs entre personatges en situacions quotidianes.

Mario VARGAS LLOSA, *Martorell i l'element afegit al Tirant*

Al món de *Tirant lo Blanc* és natural que un lleó faça de missatger, i porte, entre els ullals, una lletra de batalla al rei, i que hi haja noies tan blanques que hom veja com passa el vi per llurs goles, com és el cas de la infanta de França. Un home en té prou de donar un cop d'ull en la penombra per a saber que les donyes i les donzelles que hi ha en una estança són cent setanta, ni una més ni una menys; un cavaller pot lluitar solemnement amb un gos però mai amb un plebeu; no és sorprenent que l'estatura d'algú (Tomàs de Muntalbà) siga tal que un home normal com Tirant li arribe a la cintura.

Un temperament sentimental i sanguini és el més comú: els guerrers ploreu com criatures i es demaien d'amor, o els arrabaten còleres que els "rebenten el tel" i els maten, com passa a Kirieleison de Muntalbà i al duc d'Andria. El temps s'escola, però els éssers no semblen envellir ni sembla que perden la lucidesa ni la força, i encara que beuen i es reproduïxen, els homes, aparentment, mai no s'embriaguen, ni a les mares els creix el ventre, perquè ni l'embarassada ni el begut mai no apareixen. Hom viu per a fruir, i hom frueix matant, adornant-se i fornicant, en aquest ordre d'importància. Els homes, adornant-se frueixen tant com les dones o encara més; violents al camp d'honor, impetuosos a les alcoves, també són unes damisselles d'una aparença vellutada que estimen els draps, les joies i els cosmètics gairebé tant com la carnisseria. Però, per damunt de tot, estimen els ritus, el cerimonial: la forma justifica o invalida llur món, dona sentit als actes. Abans d'un duel, Tirant simula proposar al seu adversari "pau, amor e bona amistat", i ho fa per "guanyar a nostre Senyor de sa part"; com que Tirant venç i Déu coneix les intencions ocultes sota les paraules, és possible d'entendre que aquí fins i tot la divinitat s'interessa exclusivament per les aparences. El senyor d'Agramunt ha jurat que tots els infidels de la ciutat de Montàgata passaran sota la seua espasa, però aquests es converteixen al cristianisme gràcies a l'enginy de Plaerdemavida: ¿què farà per a complir el jurament sense esdevenir un genocida de cristians? Ell i Tirant sostindran l'espasa en alt i els habitants de Montàgata desfilaran sota l'arma: la promesa quedarà així (formalment) complerta. En arribar a Grècia, Tirant troba impropï que "la filla qui és succeïdora en l'Imperi sia nomenada Infanta", i demana a l'emperador que en endavant hom l'anomeni princesa: el canvi d'apel·latiu és, de fet, un canvi de l'ésser. En aquest món ritual, no és el contingut que determina la forma, sinó la forma la que crea el contingut. Per això la comtessa colpeja al nadó perquè ploie per la marxa del seu pare, Guillem de Varoic; el seu plor és la tristesa. Per això, totes les donzelles que apareixen són "les més belles del món", per això l'emperadriu és anomenada, àdhuc en les seues nits adúlteres, "senyora virtuosa", per això a cada moment els ulls dels personatges "destil·len vives llàgrimes". Els mots no ens diuen a nosaltres el que volen dir en aquest món. Allí ésser donzella és ésser sempre la més bella del món, i la que és senyora és fatalment virtuosa, faça el que faça, i l'única manera possible d'emocionar-se es destil·lar vives llàgrimes pels ulls. Si els personatges parlen tant, si els adversaris s'eternitzen canviant desafiaments escrits i orals abans de passar a l'acció (com va passar a Martorell) i els enamorats retarden la consumació física de l'amor amb discursos interminables, és perquè en aquesta realitat formal el llenguatge és una font inesgotable de felicitat, l'instrument primordial del ritu, la matèria amb què són fabricades les fórmules: embelleix o enlletgeix els actes, funda els sentiments. També la religió importa, per raons estètiques i hedonistes; subministra processons, misses, accions de gràcies, bateigs, conversions: gran nombre de cerimònies, gran nombre de goigs. Johan Huizinga, en un cèlebre assaig, sostingué que el joc és la base mateixa de la cultura, que aquesta nasqué i es desenrotllà lúdicament. A *Tirant lo Blanc*, el joc és quelcom encara més important i totalitzador: la substància matriu de la vida. A la seua novel·la, Martorell va fondre en una sola realitat les antinòmies viure i representar, ésser i semblar. A *Tirant lo Blanc*, viure és representar, i l'única manera d'ésser és semblar. Com tots els grans creadors, Joanot Martorell edificà la seua novel·la a imatge i semblança de la realitat de la seua època, bo i emprant tots els materials que el seu temps li oferia. Però si *Tirant lo Blanc* només fóra això, amb prou feines seria un invaluable document, i no una gran novel·la. A més a més de testimoni, la novel·la de Martorell és, també,

una sobirana realitat, car a les seues planes, l'autor ensems que expressà la pròpia realitat, va rectificar-la: ensems que digué la vida la contradigué.

Joanot Martorell: Vida i obra

El segle XV València relleva Barcelona com a ciutat hegemònica de la corona d'Aragó, tant en el camp polític, com econòmic, com cultural. Una gran expansió urbana amb molt de gòtic civil: la llotja, el consolat de mar, el palau de la generalitat, les torres (portes d'entrada a la ciutat) de Quart i de Serrans, i diversos palaus. Són valencians d'aquest segle Ausiàs March, Joanot Martorell, Jaume Roig i Roís de Corella.

Joanot Martorell pertanyia a una família de la mitjana noblesa, durant molt de temps establerta a Gandia, on degué néixer l'any 1413 o 1414. "Molt jove devia ésser, doncs, l'any 1420, llavors de l'expedició d'Alfons el Magnànim a Sardenya i Còrsega, en la qual participaren, a més d'Andreu Febrer i d'Ausiàs March, uns Francesc, Galceran i Jofre Martorell, que podrien ésser el pare i dos dels germans del nostre escriptor." (Riquer, p. 632).

El 1433 és esmentat en un document amb la designació de cavaller: "mossèn Johanot Martorell". Com a cavaller el trobam amb diverses lletres de batalla, sense que sapiguem que cap esdevingués en batalla.

El 1437 adreça una lletra de batalla al seu cosí Joan de Montpalau. El motiu el diu ben clar: "vós anant e venint a la nostra casa a tota vostra requesta proferís e ab sacrament juràs de pendre ma germana Damiata per muller, e desposar-la dins fort breu temps, la qual cosa fins ací no heu feta." I per això s'ofereix a combatre Joan de Montpalau "a tota ultrança, mon cors contre lo vostre, a peu o a cavall" (a tota ultrança vol dir a mort).

"Montpalau [...] nega que hagués donat a Damiata paraula de casament, però mai no nega una altra afirmació de l'acusació de Martorell, o sia que l'hagués "deshonestament tacada e deshonrada", amb la qual cosa l'honor de la germana del novel·lista resta fortament malmès." (Riquer, p. 634).

"Recordem, encara, que aquestes lletres de batalla no solament eren llegides pel destinatari, ans també per molta gent i sovint eren afiadades a les cantonades dels carrers i a les portes de les cases i de les esglésies." (Riquer, p. 634).

"Per l'abril de l'any 1438 arribà a Joan de Montpalau la darrera lletra de Joanot Martorell, signada per aquest "en la ciutat de Londres" el 22 de març. Li comunica que, amb l'ajuda de Déu, ha trobat el jutge competent i imparcial que els convé, el qual ha promès de donar-los plaça segura per a celebrar llur batalla. Es tracta del "molt alt e molt poderós senyor lo senyor rei d'Anglaterra e de França, lo qual nos té aparellat gentil lloc e festa" [...] Joanot Martorell residí un temps a Anglaterra, almenys des del març del 1438 fins al febrer del 1439". El Tirant, precisament comença amb festes i combats a la cort anglesa. Joan de Montpalau no acudí a Londres, i al final el rei Alfons el condemna a pagar una quantitat a Damiata. "Damiata Martorell, la retrobarem, soltera, el 1462" (Riquer, p. 638).

Joanot Martorell també fa estades a Portugal, potser en el viatge cap a Anglaterra, i a Nàpols, on resideix almenys un any el 1454. És al "Príncep Don Ferrando de Portugal" que adreça amb una nota inicial el Tirant lo Blanc.

Mor el 1468.

"Joanot Martorell, que restà solter tota la vida i del qual no es coneix descendència il·legítima, ens apareix com una figura típica de la mitjana noblesa valenciana del segle XV." (Riquer, p. 646).

"La part doctrinal [referent als aspectes de cavalleria] procedeix, en gran proporció, del Libre de l'orde de cavalleria de Ramon Llull" (Riquer, p. 648).

EL PERFIL // JOANOT MARTORELL

L'autor de "Tirant lo Blanc" va néixer en una família d'alt llinatge, però ell va haver d'acabar els seus dies empenyorant el seu cèlebre manuscrit, glòria de la literatura cavalleresca medieval. Ara és la inspiració d'una biografia novel·lada.

La decadència d'un cavaller feudal

XAVIER DILLA

XDILLA@ELPERIODICO.COM

La biografia més documentada de Joanot Martorell (1405/1410- 1465), obra de Jaume Chiner, es titula *El viure novel·lesc*. No és estrany, doncs, que Silvestre Vilaplana (Alcoi, 1969) s'hagi atrevit a escriure *Les cendres del cavaller* (Bromera), premi Ciutat d'Alzira de novel·la 2003, on reconstrueix, narrant-la en primera persona, l'agitada existència de l'autor del *Tirant lo Blanc*. Però la "novel·la de la vida" de Martorell, cavaller medieval que es va dedicar amb igual tenacitat a l'exercici de les armes i al de les lletres, té una trama menys heroica i exemplar que la de la seva famosa obra, tan celebrada des de Cervantes fins a Vargas Llosa.

L'itinerari vital de Martorell, de qui no hi ha imatge coneguda, s'allunya de les trajectòries ascendents dels cavallers de la narrativa artúrica i s'acosta més aviat a les nissagues familiars de la novel·la moderna, amb un imparable encadenament de frustracions personals, conflictes amb la justícia i fallides eco- nòmiques que acaba com ha d'acabar: amb un noble arruïnat que, poc abans de morir, ha d'empenyorar a un prestamista el manuscrit de la seva novel·la inèdita, punt on comença la novel·la de Vilaplana.

Quan Martorell neix, segurament a València, durant la primera dècada del segle XV, la família viu el seu millor moment: el seu avi Guillem, conseller i recaptador d'impostos del rei Martí l'Humà, ha situat el llinatge dels Martorell als llocs més elevats de la Corona d'Aragó. Però Joanot només viurà les darreres esplendors de la glòria familiar: el rei mor el 1410. Amb ell s'extingeix el casal de Barcelona i comença el lent i implacable declivi dels Martorell. Joanot, tot i no ser el primogènit, és declarat hereu universal pel seu pare quan mor el 1435. Això el responsabilitzarà del patrimoni familiar i de l'honor de les dues germanes. Una feina difícil: els deutes no paren de créixer i les negociacions matrimonials es compliquen i l'enfronten a dues famílies feudals, els Monpalau i els March. Joanot, cavaller d'esperit bel·licós i escriptura fàcil, i el seu germà Galceran reptaran amb lletres de batalla els pretendents que no compleixin els seus compromisos. El poeta Ausiàs March, que finalment es va casar amb Isabel Martorell, va ser el destinatari d'un d'aquests desafiaments.

Però ser cavaller en la tardor de l'edat mitjana era molt car. Els duels a mort estaven prohibits a València. El rei Enric VI d'Anglaterra va acollir la seva cort el combat entre Joanot i Joan de Monpalau. I a terres angleses va viatjar Martorell per preparar el duel durant un any. El cost del viatge va agreujar la ruïna familiar. Des del punt de vista de l'honor, l'esforç va ser inútil: Monpalau va accedir a les exigències eco- nòmiques dels Martorell i va pagar per haver "deshonrat" Damiata Martorell i després rebutjar-la. Però Joanot no va arribar a veure aquells diners que tanta falta li feien: el rei Alfons el Mag- nànim, amb qui no va tenir mai bona relació, li va prohibir fer-ne ús.

Amb tot, l'estada a Anglaterra va ser determinant per a la seva carrera literària: el luxe i la pompa, les cerimònies cavalleresques i les lectures que va fer a la biblioteca del rei es faran molt presents al *Tirant lo Blanc*. A la novel·la, mil pàgines escrites entre 1460 i 1464, Martorell reviurà les magnificències d'aquell món luxós i sublimarà les desgràcies dels seus últims anys (creditors, persecucions, actes de bandolerisme, fallida econòmica) fent que el seu heroi venci en

totes les batalles i aconseguí el somni de tota la cristiandat: alliberar Constantinoble del jou turc. La decadència d'un cavaller feudal va fer possible així **"el mejor libro del mundo"**, segons el *Quixot*.

El Periodico, 10-6-2004

Tirant lo Blanc

TONI MESTRE

Avui, 20 de novembre de 2005, fa 515 anys que van eixir de la impremta valenciana de Nicolau Spindeler els 715 exemplars de l'edició príncep del *Tirant lo Blanc*, dels valencians Joanot Martorell i Martí Joan de Galba, de qui encara es discuteix l'autoria. Però allò que ens interessa als valencians actuals és que del nostre país va eixir la que, parla el mestre Martí de Riquer, «és una de les grans novel·les europees -ja ho afirmà Cervantes- tant pel seu contingut com per la seua forma i té la primacia entre la novel·lística catalana». Un llibre cabdal per a tota la nostra nació que conta les aventures valencianíssimes del cavaller Tirant, la princesa Carmesina, Plaerdemavida, Estefania, Diafebus, l'emperador, l'emperadriu i l'Hipòplit i tots els personatges que viuen aventures èpiques, heroiques, eròtiques i domèstiques. Aventures valencianíssimes, sí. Perquè encara que l'acció té llocs des d'Anglaterra fins a Constantinoble, passant per Sicília, Anatòlia o Berberia i no xafa mai l'antic Regne de València, tot i que en fa una referència, l'esperit valencià de l'autor/s, la manera catalana local de veure el món, flueix a cada línia.

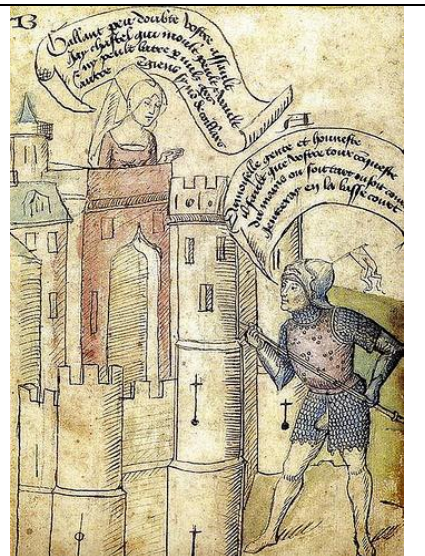
Un llibre, traduït a moltes llengües, que no pot faltar a cap llar valenciana. Tenim edicions des de les medievals a les d'avui mateix. Ara, d'entre totes, n'hi ha una molt recomanable que us farà gaudir sense els entrebancs de la llengua antiga. És l'edició a càrrec dels professors de la Universitat de València Rosa Giner i Joan Pellicer que edità l'any passat 3i4. Una versió fidel, però modernitzada, que ha merescut de la Generalitat Valenciana el premi, atorgat ahir al Saló del Llibre, al millor llibre editat l'any 2004. L'enhorabona cordial als autors de l'actualització del text medieval i a tots els valencians que han obert o obriran les portes de sa casa al cavaller Tirant lo Blanc i companyia.

Levante, 20.11.05

A mi dien Tirant lo Blanc, per ço com mon pare fon senyor de la Marca de Tirània, la qual per la mar confronta ab Anglaterra, e ma mare fon filla del duc de Bretanya e ha nom Blanca; e per ço volgueren que jo fos nomenat Tirant lo Blanc. (Capítol 29)

El castell de Carmesina

Si anem al conegut capítol 436 del [Tirant lo Blanc](#) i en llegim el títol, "*Com Tirant vencé la batalla e per força d'armes entrà lo castell*", hom pot pensar de bestreta en un passatge típicament bèl·lic i cavalleresc de la novel·la de Joanot Martorell. No obstant això, la realitat és una altra. Martorell ens delita amb l'escena eròtica més *monologada* de la seua novel·la, ja que és a través de la veu de Carmesina (dels seus gemecs i exclamacions constants) que assistim a la consumació del *factus* més desitjat de l'obra: el que es produeix entre Tirant, que combat com a bon cavaller (sense contemplacions), i la Princesa, que no té massa clar si queixar-se o gaudir del dolorós plaer de la batalla. És així com assistim, en primera fila, a la conquesta del "castell" de Carmesina:

CDXXXVI. Com Tirant vencé la batalla e per força d'armes entrà lo castell.

-Mon senyor Tirant, no canvieu en treballosa pena l'esperança de tanta glòria com és atènyer la vostra desitjada vista. Reposau-vos, senyor, e no vullau usar de vostra bel·licosa força, que les forces d'una delicada donzella no són per a resistir a tal cavaller. No em tracteu, per vostra gentilea, de tal manera. Los combats d'amor no es volen molt estrènyer; no ab força, mas ab ginyosos afalacs e dolços engans s'atenyen. Deixau porfídia, senyor; no siau cruel; no penseu açò ésser camp ni lliça d'infels; no vullau vençre la que és vençuda de vostra benvolença: cavaller vos mostrareu damunt l'abandonada donzella. Feu-me part de la vostra homenia perquè us puga resistir. ¡Ai, senyor! I com vos pot delitar cosa forçada? Ai! ¿E amor vos pot consentir que façau mal a la cosa amada? Senyor, deteniu-vos, per vostra virtut e acostumada noblea. Guardau, mesquina! ¡Que no deuen tallar les armes d'amor, no han de rompre, no deu nafrar l'enamorada llança! ¡Hajau pietat, hajau compassió d'aquesta sola donzella! Ai cruel, fals cavaller! Cridaré! Guardau, que vull cridar! Senyor Tirant, no haureu mercè de mi? No sou Tirant! Trista de mi! Açò és lo que jo tant desitjava? Oh esperança de la mia vida, vet la tua Princesa morta!

E no us penseu que, per les piadoses paraules de la Princesa, Tirant estigués de fer son llavor, car en poca hora Tirant hagué vençuda la batalla delitosa, e la Princesa reté les armes e abandonà's mostrant-se esmortida. Tirant se llevà cuitadament del llit pensant que l'hagués morta, e anà criadar la Reina que li vengués ajudar.

La Reina se llevè prestament, pres una ampolla d'aiguarròs e donà-li'n per la cara e fregà-li los polsos, e així recobrà l'esperit, e llançant un gran sospir dix.

CDXXXVII. Reprensió d'amor que fa la Princesa a Tirant.

-Encara que aquests sien los senyals d'amor, emperò no ab tanta força e crueldat se deuen pendre. Ara, senyor Tirant, vinc a creure que no de virtuosa amor m'amàveu. La brevitat de tan poc delit ¿ha pogut empedir a la virtut consentint que hajau tan maltractada la vostra Princesa? Almenys haguésseu esperat lo dia de la solemnitat e cerimonial festa, perquè lícitament fósseu entrat en los ports de la mia honesta pudicícia. Ni vós haveu fet com a cavaller, ni jo só reverida com a Princesa, per la qual raó só així verdaderament agreujada, que d'aquesta raonable ira, ensems ab la pèrdua per escampament dels meus carmesins estrados, roman tan debilitada la mia agreujada delicadura, que tinc creença primer jo vençuda entraré en los regnes de Plutó, que vós, vencedor, dels perduts temerosos infels hajau robades les tendes. Així que la festa de goig per mi celebradora poreu mudar en tristes, doloroses obsèques.

No esperà la Reina que més digués l'aflegida Princesa, sinó que ab cara alegre li dix:

-Ai na beneita! Com sabeu fer lo piadós!, que armes de cavaller no fan mal a donzella; ¡a Déu me lleixi morir a tan dolça mort com vós fenguíu que éreu morta! Lo mal que em direu, me vinga si no sou guarida al matí.

La Princesa, no prou aconhortada de la perduda honestat, no volgué satisfer a les folles paraules de la Reina, ans callà. Tirant se tornà al llit, e la Reina se n'anà a dormir. Los dos amants estigueren tota la nit en aquell benaventurat deport que solen fer los enamorats.

Per a una lectura dramatitzada al Claustre del Convent del Carme

Òscar Serrano (Narrador)	La Princesa pres per la mà a la Reina, e així anaren a la sua cambra, la qual trobaren molt bé en orde e ben perfumada, que la Reina hi havia fet ja proveir. La Princesa se posà molt prestament al llit per la gran voluntat que tenia de saber noves de Tirant; e les sues donzelles l'ajudaren a despullar. Com fon en lo llit la Princesa, donaren-li la bona nit. Com les donzelles foren fora de la cambra, la Reina posà la balda en la porta e dix a les sues donzelles que anassen a dormir, que ella tenia de dir una poca d'oració e que après ella se posaria al llit, que no volia ningú. Les donzelles se n'entraren totes en una altra cambra, en què dormien. Com la Reina hagué dat comiat a totes, entrà-se'n en lo retret e dix al virtuós Tirant:
Xelo Canet (Reina)	-Cavaller gloriós, despullau-vos en camisa e descalç anau-vos a posar al costat d'aquella qui us ama més que a la sua vida; e feriu fort dels esperons, car així es pertany de cavaller, tota pietat a part posada. E en açò no em façau raons, que no les vos admetria, ni poseu dilació, car jo us jur, a fe de Reina, que si no feu lo que us he dit, que jamés a tota vostra vida tal gràcia aconseguireu.
Òscar (Narrador)	Tirant, oint les tan afables paraules de la Reina, ficà los genolls en la dura terra e volgué besar los peus e les mans a la Reina
Xelo (Reina)	Senyor tirant, no tingau temps, que lo temps perdut no es pot cobrar. Despullau-vos prestament.
Òscar (Narrador)	Lo virtuós Tirant llançà roba en mar, que en un moment fon despullat, descalç e en camisa. La Reina lo pres per la mà e portà'l al llit on era la Princesa.
Xelo (Reina)	Senyora, veus ací lo cavaller vostre benaventurat, que la majestat vostra tant desitja. Així sia de vostra mercè que li façau bona companyia, tal com de vostra excel·lència s'espera, car no ignorau quants mals e treballs ha passats per atènyer la felicitat de l'amor vostra. Usau sàviament, puix sou la discreció del món, que vostre marit és. E no pense la majestat vostra sinó en lo present, que l'esdevenidor s'ignora quin serà.
Òscar (Narrador)	E no penseu que durant aquest parlament Tirant no estava ociós, ans les sues mans usaven de llur ofici. La Reina los lleixà estar, e anà-se'n a dormir en un llit de repòs que havia en la cambra.

Òscar (Narrador)	Com Tirant vencé la batalla e per força d'armes entrà lo castell
Ana Mont (Carmesina)	Mon senyor Tirant, no canvieu en treballosa pena l'esperança de tanta glòria com és atènyer la vostra desitjada vista. Reposau-vos, senyor, e no vullau usar de vostra bel·licosa força, que les forces d'una delicada donzella no són per a resistir a tal cavaller. No em tracteu, per vostra gentilea, de tal manera. Los combats d'amor no es volen molt estrènyer; no ab força, mas ab ginyosos afalacs e dolços engans s'atenyen. Deixau porfídia, senyor; no siau cruel; no penseu açò ésser camp ni lliça d'infels; no vullau vèncer la que és vençuda de vostra benvolença: cavaller vos mostrareu damunt l'abandonada donzella. Feu-me part de la vostra homenia perquè us puga resistir. iAi, senyor! I com vos pot delitar cosa forçada? Ai! ¿E amor vos pot consentir que façau mal a la cosa amada? Senyor, deteniu-vos, per vostra virtut e acostumada noblea. Guardau, mesquina! iQue no deuen tallar les armes d'amor, no han de rompre, no deu nafrar l'enamorada llança! iHajau pietat, hajau compassió d'aquesta sola donzella! Ai cruel, fals cavaller! Cridaré! Guardau, que vull cridar! Senyor Tirant, no haureu mercè de mi? No sou Tirant! Trista de mi! Açò és lo que jo tant desitjava? Oh esperança de la mia vida, vet la tua Princesa morta!
Òscar (Narrador)	E no us penseu que, per les piadoses paraules de la Princesa, Tirant estigués de fer son llavor, car en poca hora Tirant hagué vençuda la batalla delitosa, e la Princesa reté les armes e abandonà's mostrant-se esmortida. Tirant se llevà cuitadament del llit pensant que l'hagués morta, e anà criadar la Reina que li vengués ajudar. La Reina se llevà prestament, pres una ampolla d'aiguarròs e donà-li'n per la cara e fregà-li los polsos, e així recobrà l'esperit [...]
Xelo (Reina)	-Ai na beneita! Com sabeu fer lo piadós!, que armes de cavaller no fan mal a donzella; !a Déu me lleixe morir a tan dolça mort com vós fenguí que éreu morta! Lo mal que em direu, me vinga si no sou guarida al malí.
Òscar (Narrador)	La Princesa, no prou aconhortada de la perduda honestat, no volgué satisfer a les folles paraules de la Reina, ans callà. Tirant se tornà al llit, e la Reina se n'anà a dormir. Los dos amants estigueren tota la nit en aquell benaventurat deport que solen fer los enamorats.

Jaume Roig, *l'Espill* (1460)

Comenta el fragment següent de *l'Espill*, ambientat al carrer del Trench, a la ciutat de València, un carrer de botigues al costat de l'antic Mercat.

*Aprés al Trench,
on Déu no el volen
manades festes,
fer en ses tendes
mai a Déu lloen,
de fals pes usen.
robes girades;
diumenge tallen,
cuinen divendres
cebes e alls-,
galls e hammins.
venecians,
en les galeres,
ab lo cardó
Tant saben dir
lo vell per nou,
ne fan ducat;
qui ve après
Les peixcadores,
són d'entradors,
e bruginers.
peix de fer esc
lo d'Albufera,
per peix de mar;
saben bé fer:
Altea, Albir,
per Calp lo venen,
Sa talponera;
la bossa après.
mostren, no pus.
als parçoners
als de la quinta
los fan les barbes.
set preus demanen,
per llurs Jurats.
ja els fan "bef", "baf". (vv. 7402-7472)*

*dones, ni el colen
algunes, prestes
públiques vendes,
ni misses oen,
Altres hi cusen
portes tancades,
dissabte ballen;
-ab faves tendres,
carn a tassalls
Als florentins,
los navegants
són grans parleres;
e llarg sermó.
que els fan vestir
e de un sou
-lo mal cuinat
tal mateix és-.
grans robadores
de caladors
Al vendre més;
venen per fresc;
riu de Cullera,
l'encamarar
del Garrofer;
-cert vos sé dir-
e totes tenen.
servix primera,
Sols los darrers
Ab tal abús
e traginers,
a sobre pinta
Falses alarbes,
e gens no es mane
No es són girats,*

VERSIÓ MODERNITZADA

"També mereixia el càstig pels abusos i pecats que es cometien al Trench, on les dones no voten Déu; lloc de comerç on es fan públiques vendes, on es roba i s'enganya; on no es lloa Déu ni s'escolta missa. Les que venen enganyen en el pes; les que cusen treballen a porta tancada els diumenges i ballen els dissabtes, i els divendres cuinen guatlles, ànecs, pollets amb faves i alls, i carn a llenques. Totes són grans xerradores i amigues dels florentins i dels venecians, i dels navegants de galeres. Parlen aspre, com escardots, i saben ensarronar: els fan vestir el que és vell com si fos nou i d'un sou en fan un ducat. Les pescateres són gran robadores: venen peix que no val més que per fer d'esquer com si fos fresc; com a peix de mar, venen el de l'Albufera i el del riu de Cullera; saben enganyar i venen el garrofer d'Altea o d'Albir com si fos de Calp; i totes tenen, a més de la bossa damunt del davantal, la seua talponera amagada, que omplen en primer lloc; aquests diners, no els ensenyen mai en passar comptes, i amb tal abús són enganyats els pescadors, els compradors, els traginers, i els de la quinta. No obeeixen els jurats i els fan "bef-baf".

ACTIVITATS

1. Mètrica dels versos 2 i 3. Què són les "noves rimades"?
2. Tema i argument
3. Fes un breu comentari de la llengua del text (lèxic, morfologia, sintaxi, ortografia, puntuació)
4. Per què és un text misògin? Posa exemples.

Pensa en un mercat actual i fes una breu relació dels venedors (homes i dones), amb algunes arts enganyoses que poden aplicar avui en dia.

OCTUBRE CENTRE DE CULTURA CONTEMPORÀNIA

Exposició de Francesc Jarque "Belchite i una llarga postguerra"

Crònica de un país derrotado desde el objetivo de Jarque

F. S. / El País - Valencia - 21/01/2011

La aplastante presencia de los símbolos franquistas en la vida cotidiana de la España de posguerra durante casi 40 años es una constante en la obra de Francesc Jarque, fotógrafo valenciano maestro de fotógrafos, que se ha convertido en un cronista oficioso de la realidad diaria de la sociedad durante décadas. Los yugos y las flechas inundaron las calles y las plazas, las fachadas y las cunetas. Y los bustos y esculturas del general golpista Francisco Franco o de José Antonio Primo de Rivera escrutaron con dureza un país derrotado por la barbarie absolutista. Simbología que también aunó en perfecta comunión el ejército y la religión, la bandera y la cruz, en los años más oscuros de la reciente historia de España, desde el pueblo más pequeño hasta la capital más poblada.

Y todo eso queda reflejado desde ayer en la exposición *Belchite i una llarga postguerra*, que acoge el Octubre Centre de Cultura Contemporània (OCCC) de Valencia. Más de 150 imágenes que se introducen en "los años más oscuros de la dictadura" al mostrar cómo la simbología y la iconografía franquistas se integraban en la vida cotidiana de los españoles.

La muestra también refleja el estado actual de la población de Belchite (Aragón), como "símbolo de amenaza contra las libertades", según explicó el propio artista. La exposición se exhibirá hasta el próximo 20 de marzo, y muestra la "ubicuidad de los símbolos franquistas", que parecen naturalizados en la vida cotidiana, en medio de paisajes "rurales y decrepitos" y que son el motivo principal de una de las series que vertebran la exposición, según relata el coordinador cultural de OCCC, Emili Payà.

El segundo hilo conductor es la "omnipresencia" del ejército y de la religión, "que se patentiza a través de sacerdotes y monjas, que no solo son bien visibles, sino que disfrutaban de un peso importante en la sociedad". Así, los uniformes militares y los hábitos eclesiásticos llenan la segunda serie de fotografías.

PER EXEMPLE

*Entre aquests dos estats és tot lo poble
e jo confés ésser d'aquest nombre.*
Ausàs MARCH

Els anys de la postguerra foren uns anys amargs,
com no ho foren abans els tres anys de la guerra,
per a tu, per a mi, per a tants com nosaltres,
per als mateixos hòmens que varen fer la guerra.
La postguerra era sorda, era amarga i feroç.
No demanava còleres, demanava cauteles,
i demanava pa, medicines, amor.
Anys de cauteles, de preocupacions i tectes,
de pactes clandestins, conformitats cruels.
Ens digueren, un dia: La guerra s'ha acabat.
I botàrem els marges i arrancàrem les canyes
i ballàrem alegres damunt tota la vida.
Acabada la guerra, fou allò la postguerra.
S'apagaren els riures estellats en els llavis.
I sobre els ulls caigueren teranyines de dol.
S'anunciaven els pits, punyents, sota les teles.
Un bult d'amor creixia, tenaç, a l'entrecuix.
Eren temps de postguerra. S'imposava l'amor;
brutalment s'imposava sobre fam i cauteles.
I fou un amor trist, l'amor brut, esgarrat.
Un sentiment, no obstant, redimí la vilesa
que vàrem perpetrar, innocents i cruels,
plens ja de cap a peus d'obsenitat i fang.
Res, ja, tenia objecte. La guerra, la postguerra...
¿I qui sap, al remat? Sols ens calia viure.
I després de palpar-nos feroçment, brutalment,
arribàvem a cas i dúiem les mans buides,
i encara ens mirem ara les mans buides a voltes,
i ara sentim l'espant que llavors no sentíem
i plorem per aquella puresa que no fou,
per aquella puresa que mai no hem pogut viure,
que no hem pogut tastar en cap de banda, mai.

L'ESTAMPETA

*En aquell temps sentí d'amor delit
quan mon pensar mira lo temps present*
Ausàs MARCH

Et casares de dol, com de dol vares rebre,
al poble, la primera Comunió. De dol sempre,
el dol sobre el teu cos en els dies solemnes.
Sempre de dol, les cames llargues d'adolescent
que creixia de pressa i sense vitamines,
aquelles cames llargues i quasi sense gràcia,
aquelles cames tristes, l'estiró de la guerra
que et va fer dona abans de la primera sang.
Aquelles cames que tu no sabies com posar,
que sense tu semblava que creixien.
Trista, trista València, quina amarga postguerra!
Ens ompliren d'espases la sintaxi, d'arcàngels
durament inmutables a la porta dels cines,
mentre reivindicaven prades de Garcilaso,
marbres asexuals, vetlant sempre, vetlant,
vetlant sempre les armes i vetlant la retòrica,
carregaments de sucre que desapareixien
de la nit al matí, si ho viu no me'n recorde,
els camions sinistres que duïen l'estraperlo.
L'home palpava un cos adolescent, mentre ella
es menjava un pastís sense participar
en allò que al seu cos feroçment succeïa.
També, veure pel·lícules, o millor somiar:
el Coli, el Metropol, el Tyris... "En fan dos".
El Goya... Quina gana de contemplar pel·lícules!
En seguien el curs amb tota atenció
mentre les mans anaven palpant els llocs secrets.
Oh Súnion! La pantalla oferia una Súnion
d'una sal exaltada, de vida i llibertat,
de possibilitats lluminoses de viure.
"No s'havia apuntat mai a ningun partit.
Ell, de casa a la feina, i de la feina a casa.
Una nit, en la guerra, el tragueren de casa
i el mataren a Bétera, prop dels forns de la calç.
Els morts tots plens de mosques vora les carreteres..."
"No féu res, no féu res, i ell en va salvar molts".
De dol sempre, de dol per a tota la vida.

Vicent Andrés Estellés, *Llibre de Meravelles* (1971)

Vicent Andrés Estellés, "Declaració de principis", *Mural del País Valencià*

VII

m'he estimat molt ausiàs march. la seua fosca veu
ressonava en algun aljub perdut a la muntanya.
l'he estimat molt i li he dedicat moltes de les meues hores.
ha estat el meu adust companay inseparable.
hi ha hagut moments a la meua vida que m'han estat entenedors
gràcies a ell. he assistit, amb espant, a la seua
velledat. he fet que l'estimassen els meus fills,
no sols com a matèria de textos, sinó com un ésser
que vivia i moria, que lúcidament assistia al seu deésser.

també però no tant –no ho sabia aclarir–, he estimat
roís de corella, aquella veu docta i vellutada.
m'ha enamorat la prodigiosa joventut de jordi de sant jordi,
lluminós d'uns amors com d'unes llimes o colomes
sempre feliç i trist, aquella darrera malenconia
dels xiprers al crepuscle, de la murta dels tancats.

mai no sabia prescindir de jaume roig, el veí de les gàrgoles.
amb aquests pocs i bons amics mai no he notat a faltar res.

arribava, de sobte, joanot martorell, aquell estol
de vaixells, amb el tirant i carmesina, i s'omplia
la meua casa de llum, de calç, de grècia.
vull deixar ací el meu testimoni del meu agraïment,
el meu molt sincer homenatge.

VIII

em permetreu, encara, un orgull personal.
he estat pobre.
açò m'ha despertat passats mesos i llàgrimes,
moltes fondes felicitats.

ara com ara em veig al costat d'una dona,
filla, com jo, del poble,
nascuda a Gandia,
pels carrers de València en uns passeigs interminables.

Me l'he estimada molt.
me l'estime molt més que els versos de virgili o horaci
criatures secretes que em proporcionaven alegria.

véiem davallar el crepuscle.

es despenjava des de les teulades,
queia sobre els balcons,
enterbolia uns vidres.

ens estimàvem molt, tots dos.

haviem robat uns gesmils en passar per un hort.

véiem la lenta arribada de la nit,
la lenta instauració de les penombres

per damunt els camps de Patraix,
per sobre les morenes i als canyars.

ens sentíem més pobres, infinitament pobres,
però més junts que mai, solidaris com mai,
l'un al costat de l'altre,
les pupil·les enceses.

el miquelet tenia, al capaltard,
tímides vermellors de gerani,
una rosa incipient.

l'albereda de la potsguerra era trista,
de condons i ferocitats d'abraçades,
però la redimia d'aquell moment
que projectava, nítides, contra el cel, les torres,
els campanars,
la humilitat dels dies de pa escàs
i cap de llibertat
vistos des de les baranes brutes del riu.

he viscut al centre del poble i confós amb el poble,
un entre tants, com vaig dir, i ara ho canten.

el fet més lluminós de la meua existència
és haver conegut aquesta dona que encara m'acompanya
amb el seu silenci i la seua conformitat,
i haver creuat, amb ella, els carrers de valència,
aquells dies de festeig i projectes que mai no s'han acomplit.

com si fos per a ella ara escric aquest cant,
com, arribats certs dies,
no li podia regalar altra cosa que un sonet, una dècima,

o el furt breu d'un gesmil.
no em priveu, us ho pregue, d'aquesta humil il·lusió.

cansats d'anar amunt i avall,
véiem com s'encenien els llums darrere els vidres.
pensàvem els amables interiors d'una amor confortable,
premiem els nostres cossos
i seguïem, encara, cap a casa, vers el sopar indigne.
damunt la taula planava el llum d'una bombeta única,
com penjada, com morta, com trista suïcida
a l'extrem del llarg fil amb cagades de mosques.

ho recorde sense ira. ho recorde amb amor i enyor.
era la meua joventut.
era la nostra joventut.

m'he proposat narrar-ho tot perquè és així com vaig pujar,
amb la mà d'una dona dins la meua com un ocell mullat,
el pedregós altar de la pàtria,
com pujàriem el montgó, el penyagolosa, el mondúver, la serra
de la mariola, sant miquel de llíria.

l'amor em va significar el coneixement humil de la ciutat,
cap del vell regne perdut
i centre del País.

Jo arribava d'un poble, burjassot, de carrers agranats i arruixats
que mai no es va refer de l'espant de la guerra.
d'aquell regne dels morts, els de la guerra i la postguerra,
jo vaig eixir, amb pas incert,
ple de besades i de nafres,
sense comprendre res ni entendre res,
i et vaig trobar a tu, oh esbelta filla de gandia
que acabes d'eixir també, no de les coves del parpalló
o de les meravelles,
sinó de les tristes coves de la guerra,
plena d'arraps secrets.

L'un al costat de l'altre vàrem recórrer la ciutat.

de vegades no ens dèiem res.

tot ho haurien dit ausiàs march o roís de corella.

ens aturà un espant davant certa casa del carrer de cavillers.
oh portal de valldigna

i aquell carrer estret on va morir jaume roig,
les gàrgoles de la llotja.

com no t'he de recordar, com no he de fer-te un lloc
ací,
en aquest llibre,
isabel,
filla meua,
amarga i dolça filla meua?

ací, a valència, vàrem fundar la nostra casa.
i ara et veig amb el ventre inflat pel preny
com tornes del mercat
amb la cistella
feliç de raves, de lletugues, de llimes, de bledes,
els lluminosos bodegons que enllestiries cada dia
mentre creixia el fill a les teues entranyes.

de nit,
ens arribava al llit, llunyà, el requeriment de les sirenes del port

ens va durar molt poc l'alegria del fill.

altra vegada, amb les mans buides, anàvem per la vida.

però dúiem, invicte, el propòsit de fundació
i arribarien altres fills.

sols els demane als déus que em permeten acabar aquest cant
i morir-me primer que tu.
em donaria horror, el més gran dels horrors, haver de perdre
la teua callada companyia,
la teua confiança,
el teu coratge.

ja no sabria viure sense tu.

aquesta és la primera vegada que ho declare.

et demane que em cregues
implore als déus que accepten la meua petició.

CAMALS MULLATS

Cinc de la matinada no esperava que acabarem
pels carrers de ciutat vella, tu davant i jo darrere
València banyada., camals mullats.
València banyada
Pel carrer de cavallers dalt d'una bicicleta vella
recorriem la distància i guardava l'equilibri
fregant-te amb les galtes l'esquena.
Camals mullats,
fregant-te l'esquena.
Carrer de la Pau, Parterre, Glorieta,
semàfor de jutjats,
frenada en sec i el dos a terra
somrius i et bese .
A la dreta govern militar
hi ha un tio amb metralleta
que ens mira molt mal.
Ja saps que passa.
T'estime, t'estimo, t'estim.
Poetes de la nit que fan que parlen les parets
a la València de Blanquita i Estellés.
I hem fet música, mètrica , sàtira.
Per canviar els teus desitjos
Per matar els teus silencis
Finestres, balcons que no esperen Benet
a la València de la FAI i de Basset.
I a cada barri se sent rebombori,
unim les nostres forces
come together everibody
He retrobat l'espurna
a l'altra cara de la lluna
amb els veïns del Cabanyal
i les veïnes deportades
de La Punta, l'espurna,
l'altra cara de la lluna.
I Obrirem una altra porta evidenciant la mentida
T'estime, t'estimo, t'estim
Jo tinc en ment una València on els carrers són de plata
T'estime, t'estimo, t'estim
Jo sóc pacient i per això reiteraré fins que caiguen
T'estime, t'estimo, t'estim.
Ja hem obert totes les ments i els portons de les cases
Murs de la metròpoli són de carbó,
les línies del metro la nostra presó
spray i les parets de colors
qui observa els mossos bon observador
a la city li és igual per on surti el sol,
sap que si aixeco el cap només hi veig pols.
El barri somriu perquè no estem sols
parem els seus pals, exemples són molts
però cadascú amb el seu entorn
xarxa d'afinitats dinamitant els ciments del món.
Joventut i experiència referents potents
des de Sants fins a València
No hi ha tanta diferència
la ciutat té barrots de ferro,
Barna, Sants, València
porten les seves credencials
La Gossa Sorda Pirat's Sound Sistema
Heu sentit l'olor a podrit
de traïció bellesa morta i violència
o és que algú ha dit el nom de València.
En l'aire barreja de fem i salobre
i sota terra la mort,
la mort al metro dels pobres.

LA GOSSA SORDA, Saó (2008)